

PSYCHOLOGY AND LAW – BETWEEN MULTIDISCIPLINARY AND INTERDISCIPLINARY APPROACH

Joanna KABZIŃSKA^{1,2}, Ewa HABZDA-SIWEK³

¹ *Professor Edward Lipinski School of Economics, Law and Medical Sciences, Kielce, Poland*

² *SWPS University of Social Sciences and Humanities, Faculty in Katowice, Poland*

³ *Faculty of Law, Jagiellonian University, Kraków, Poland*

Abstract

Psychology and law is nowadays defined as a research area that covers a spectrum of theoretical and practical problems arising on the border of both disciplines. The term is therefore broader than those used previously (such as forensic or legal psychology), and describes the complex relationship between law and psychology in a more comprehensive manner. Psychology and law is often characterized as an interdisciplinary field of research and practice. The main purpose of this paper is to consider whether the field deserves that meaning. Starting from the presentation of theoretical models for conducting multidisciplinary and interdisciplinary research, the authors analyse the possible and expected manners of cooperation between psychologists and lawyers. The key issue is that there are different forms of relationship between both disciplines and that they are gradable. To reach the interdisciplinary level of cooperation, members of research groups should exchange knowledge and solve problems together, going far beyond an approach belonging to solely one discipline. The conclusion is that the majority of research conducted within psychology and law and declared as interdisciplinary, remained in fact at the earlier, multidisciplinary, stage of cooperation. The development of psychology and law depends on institutional support for establishing an interdisciplinary research group gathering both psychologists and lawyers. Finally, some institutional limitations for conducting interdisciplinary research in Poland are discussed.

Key words

Psychology and law; Legal psychology; Interdisciplinary research; Multidisciplinary research.

Received 3 November 2014; accepted 10 December 2014

The research area that takes into consideration the theoretical and practical problems arising on the border of these two disciplines – psychology and law – despite its rapid development, still does not have one definition accepted by specialists in those fields. However, the lack of consensus on a uniform term interferes with neither the efforts of researchers conducting research on the border of psychology and law nor the institutional development of this field. Currently, several scientific journals dedicated exclusively to work in this field are published, including the oldest – *Law and Human Behavior* (issued since 1977) – as well as many others: *Psychology*; *Crime and Law*; *Psycholo-*

gy, *Public Policy and Law*; *Legal and Criminological Psychology*; *Behavioral Sciences and the Law*; *Law and Psychology Review*; *Psychiatry and Psychology*; and *Law Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. Scientists conducting research on the border of these two sciences have established several associations gathering together representatives of the discipline: the European Association of Psychology and Law, the American Psychology-Law Society, and the Nordic Network for Research on Psychology and Law.

“Psychology and law” is the broadest term used to describe this sphere of knowledge, defined as the

research area on the border of the law and psychology and including all cases of applying psychological knowledge to solving legal problems (Gierowski, 2009; Habzda-Siwiek, Kabzińska, 2014). This term is especially popular in the United States of America, Canada, and some European countries. The proponents of the term “psychology and law” argue that it most fully conveys the mutual relationship between the two fields of knowledge and their equal status; it is opposed to the view, sometimes preferred by lawyers, that psychology should help to achieve the goals defined by the law and fulfil the requirements of the legal system (psychology in law), or to a perspective, where the law is one of (many) subjects of psychological reflection (psychology of law; Haney, 1980). As noted by J. K. Gierowski, the broad definition of “psychology and law” leads to the conclusion that the relations and the relationship between these two disciplines is very complex and includes both expertising and a number of research initiatives aimed at exploring and describing the psychological constructs and processes that can be useful to the law in formulating and implementing its basic social functions (Gierowski, 2009).

When clarifying the term “psychology and law” attention must be paid to its relationship with the widespread (though defined in many different ways) concept of forensic psychology referred to for the first time in 1953 by L. Howard (Gierowski, Najda, Jaśkiewicz-Obydzińska, 2010). In literature, the term forensic psychology is used in two meanings – narrow and broad. In the narrow sense, it is defined as the branch of applied psychology that collects, examines, and presents evidence for court purposes (Blackburn, 1996; Gudjonsson, Haward, 1998). This places forensic psychology alongside other forensic sciences that do not belong to the circle of legal sciences, but are derived from the natural, technical, and social sciences. Forensic sciences benefit from the achievements and experiences of these disciplines, adapting them for legal sciences to enable the objectives of the justice system (Głazek, 2006). The concept of forensic sciences initially concerned forensic pathology and criminalistics, but now includes a number of other disciplines. Therefore, in this sense, forensic psychology comes down to the very interesting, but limited issues of psychological expert opinions for the justice system. A proposal to connect forensic psychology and criminal psychology into one research area (forensic and criminal psychology) is an equally narrow approach (Howitt, 2006). In this sense, forensic psychology relates to the research and practice of psychologists working for the court, whereas the subject of criminal

psychology is every psychological aspect of criminal behaviour including research on the causes of crime. Nevertheless, this proposal does not encompass the full complexity of problems that arise on the border of psychology and law. That is why some authors define forensic psychology in a wider sense, interpreting it as any application of psychological knowledge and its methods in the tasks performed within the legal system (Fulero, Wrightsman, 2008). In this sense, forensic psychology is a concept similar or even identical to the term “psychology and law”.

The evolution of the relationships between psychology and law over the years sheds some light on the current state of this field of research and the variety of its definitions. The first ideas that can currently be recognised as belonging to the field of psychology and law predated the symbolic birth of general psychology as an academic discipline by almost one hundred years. In 1786, B. Rush, a psychiatrist, pointed out in his speech at a meeting of the American Philosophical Society the identity of criminal behaviour with a certain state of mind (Marten, 2014). Therefore, the origins of psychology and law come from an interest in issues that we nowadays call criminal psychology. Criminal psychology emerged in the literature soon after, in 1792, thanks to J. C. Schaumann, the author of *Ideas of criminal psychology (Ideen zueiner Kriminalpsychologie)*, but it was C. Lombroso who was named the creator of criminal psychology (Marten, 2014). In the worldwide literature it is frequently assumed that the origins of psychology and law are related to the study *On the witness stand: Essays on psychology and crimes* issued in 1908 by H. Münsterberg (Ogloff, 2011). Naming Münsterberg “the father” of this science is purely conventional (Ogloff, 2002), because, as it was mentioned above, the idea of psychology and law emerged over a hundred years earlier. And even before Münsterberg, there were some others who pointed out the benefits of psychological knowledge for lawyers and for the justice system, for example S. Freud in his lectures to Austrian judges in 1906; A. Binet publishing in 1905 *La suggestibilité*, where he described his still relevant research on the influence of suggestion on the testimonies of children; and even earlier, in 1895, J. M. Cattell in his article (in *Science*) where he considered the problem of a person’s ability to recall remembered information and where he considered the value of these issues for courts and lawsuits (Kapardis, 2014).

An interest in the application of psychology and law was initiated at the turn of the 20th century. Then, three areas of research and practice began to emerge: the eyewitness testimony as well as the problem of

adult and of juvenile offenders (Gierowski, Najda, Jaśkiewicz-Obydzińska, 2010). Thus, due to those areas of research, psychology and law has the most powerful connections with criminal law. This influenced the development of psychology and law. Modern attempts to organise the issues encompassed within the research area clearly indicate the dominance of criminal matters. Taking into consideration the stage of criminal proceedings where there is a need to use psychological knowledge, one distinguishes investigative psychology dealing with the use of psychological knowledge for the purposes of a pre-trial proceedings, the psychology of judicial decision-making raising the issue of the influence of the substantive and non-substantive factors (psychological) on procedural decisions, and correctional psychology analysing the way people function in the prison environment and the process of convicts' rehabilitation realised there (Kabzińska, 2013). Based on the subject criterion one can distinguish the abovementioned psychology of eyewitness testimony and criminal psychology. In spite of repeated demands for psychology to open up to other areas of the law (Ogloff, 2001), most of the researchers permanently concentrate on the problems of criminal law.

The native literature also did not escape the terminological chaos. In Poland, the conventional term – forensic psychology – is still the most recognised but it has several different meanings. This particular attachment to the usage of the term forensic psychology is observed for instance in the titles of books on this subject (Ciosek, 2003; Gruza, 2012; Majchrzyk, 2012; Stanik, 2013). Z. Marten understands forensic psychology narrowly, and he defines it as the theory and methodology of expert reporting (Marten, 1990). M. Ciosek understands forensic psychology differently, though in an equally limited sense – according to him forensic psychology mainly examines the situation of a person in the investigation, during the arrest and execution of the sentence (Ciosek, 2003). According to L. Tyszkiewicz, forensic psychology, strictly speaking, includes psychological problems related to criminal and other types of proceedings while other issues on the border of psychology and law, i.e. the psychological problems of crime and its perpetrator and psychological issues related to the imprisonment should be investigated in the context of, respectively, criminology and penitentiary issues (Tyszkiewicz, 1986). One has to agree with the argument (raised in the Polish literature as early as the 1960s) that the literal understanding of the adjective “forensic” suggests the limitation of the application of this discipline only to judicial proceedings, while this knowledge is also

applicable in pre-trial proceeding, as well as outside criminal proceedings (Horoszowski, 1960). E. Gruza even suggests a conventional understanding of the term “forensic” as the use and the appreciation of the role of psychological knowledge in solving legal problems (Gruza, 2012). J. K. Gierowski, T. Jaśkiewicz-Obydzińska and M. Najda (2010) also incline towards a broad sense of forensic psychology, defining it as the use of the achievements of psychology as a science, and adapting it to the legal sciences to enable the implementation of the tasks of the justice system.

In the Polish literature one can also observe the attempts to promote the term “criminalistics psychology” (unknown in the worldwide literature on the subject), which is defined variously. Firstly – as psychological knowledge of processes and mental characteristics of humans, applicable in all actions of law enforcement agencies and administration of justice, as well as research and tactical methods developed by criminalistics that are based on psychology (Kulicki, Kwiatkowska-Darul, Stęпка, 2005). Secondly – as the knowledge on the psychological aspects of activities relating to the determination that a crime was committed and to culprit's *modus operandi*, to the detection of offenders, to crime prevention, and other pathological phenomena (Hołyst, 2006). The term “criminalistics psychology” is used especially by researchers in the field of criminalistics who want to emphasise the relationships between “psychology and law” (or forensic psychology in its broad sense) and criminalistics, or seek the sources of forensic psychology in the findings of criminology. These attempts are not accurate. Firstly, there is no equivalent for the term criminalistics psychology in the worldwide literature – the closest equivalent of this term is presumably “investigative psychology”. Therefore, a separate term is unnecessary. Secondly, the research area on the border of psychology and law is a subject of interest for many other disciplines, including psychiatry, sexology, criminology, or resocialisation, and any attempt to “appropriate” these issues by one scientific discipline is foredoomed to failure.

In many of the cited definitions of psychology and law there are attempts to specify the range of issues that fall within its scope. However, the indication of the comprehensive catalogue of the issues recognised by psychology and law is not only impossible, but also unjustified. The developments within psychology and law and the continuous expansion of the range of interests of both disciplines into new research problems has an impact on this research area. Both psychology is a source of inspiration for the solutions in the field of regulation and application of the law, and mutu-

ally the law becomes a source of inspiration for psychological research. Hence the request for the widest possible recognition of the relations on the border of these two disciplines remains undoubtedly legitimate. The rapid development and interdisciplinary nature of research (at least in the long term, which will be discussed below) conducted on the border of these two sciences justifies therefore the use of broad definitions and capacious terms, such as the abovementioned term “psychology and law”.

Psychology and law is often spoken of as an interdisciplinary research area. But how should we understand the concept of interdisciplinarity? This term, though frequently used, is rarely defined precisely. Some authors even claim that the concept of the interdisciplinarity has achieved the status of a magic spell that automatically confers modernity and innovation upon scientific projects (Karczewski, 2013). In the context of psychology and law, a closer look at what interdisciplinarity is is therefore justified. Here, it is necessary to define both interdisciplinarity and multidisciplinary – terms that are frequently used in the context of research conducted by more than one discipline, and even used interchangeably, although they are not identical (Resnick, 2012).

The essence of multidisciplinary research is the use of knowledge of various (sometimes close, but sometimes radically different) sciences in order to define and solve research problems. In research of this type, representatives of the various disciplines meet in order to explain the issues of each autonomous science from the proper perspective. It is accurately pointed out that the inspiration for such research is to define research problems that should be analysed from different points of view for more careful consideration. Scientists conducting multidisciplinary research work together but they maintain the autonomy and full independence of the two (or more) disciplines. The cooperation between specific disciplines is of a temporary nature – after the research problem is resolved, they return to the starting point in their mutual relationship, or each of them remains with his/her research methodology and assumptions. This is because multidisciplinary research lacks the integration between the elements of one discipline with the other. Multidisciplinarity provides no new standard and it only analyses a problem from the perspective of several sciences, and its result is solely the sum of these analyses (Repko, 2008).

The definitions of interdisciplinary research, treated as a specific and separate model for the conduct of research, emphasise both characteristics of research and the benefits for the development of science. It is assumed that interdisciplinarity of research takes place

when researchers representing two or more disciplines cooperate not only to take advantage of the knowledge in one of them. The aim of interdisciplinarity is to establish a genuine dialogue between researchers and an authentic exchange of scientific information to solve a problem. This requires confronting their own (usually different) points of view, and their subsequent integration. At the same time, researchers undertaking an interdisciplinary solution to a problem should be aware that they have the opportunity to resolve solely individual aspects of the problem within their own discipline, and the contribution of all disciplines is indispensable to understand this problem fully (Nowak, 2010). Therefore, the concept of interdisciplinary research refers to a complex and complicated research process, and its starting point is a problem that is unsolvable for one discipline or specialisation only (Repko, 2008). Interdisciplinarity is a method of research where pieces of information, techniques, tools, perspectives, and theories of conceptual apparatus of two or more disciplines are integrated to resolve the problems that are beyond the scope of a single field of knowledge (Committee on Facilitating Interdisciplinary Research..., 2004; Repko, 2008). It is emphasised that interdisciplinary research is inherently pluralistic as regards the methods and goals to achieve. It is further assumed that this research provides new methods of scientific discussion and results in “new knowledge”. The latter seems to be the key – the effect of conducting interdisciplinary research should be to obtain knowledge that is inaccessible using the methodology and knowledge of only one discipline (Repko, 2008).

Advocating the definition of interdisciplinary research formulated above, one should pay attention to several issues. The rapprochement between the various disciplines takes place gradually by defining research problems, clarifying mutual expectations, and creating the conditions for such cooperation. The basis of the cooperation is a real equality between autonomous disciplines, accepted by both (or more) parties. With reference to the area of psychology and law, the equality of both disciplines suffers from some limitations resulting not only from historical reasons, but also from the specifics of this area of research and knowledge. Worldwide psychology and law is “practised” primarily by psychologists. Not many lawyers study the issues from the border of the two disciplines. There are even fewer researchers with degrees in both areas. This situation is not surprising inasmuch as psychology and law has emerged as a sub-discipline of psychology. The moment of its inception is formally 1969 when the American Psychology-Law Society

(AP-LS) was set up, and then in 1980–1981 the Division of Psychology and Law (Psychology and Law Society, Division 41) was formed inside the American Psychology Association (APA) through the efforts of the members of the AP-LS. This undoubtedly strengthened the position of psychology and law as an independent field of research, but mostly (most importantly for this discussion) within psychology. Observation of modern psychology and law indicates that it is psychology and psychologists that are the lifeblood of this field of knowledge. The range of issues undertaken by psychologists on the border of the two sciences is very broad indeed, but unfortunately their influence on the legal reality is frequently infinitesimal (Kabzińska, 2014).

On the other hand, many lawyers still share the conventional belief that the role of psychology is not only ancillary but even subservient to the law. This approach has contributed to the rapid development of forensic psychology in its narrow sense, but, at the same time, because of this approach the legal community is closed to that theoretical and practical work (in the field of psychology and law) that goes beyond psychological expert opinions. The need to solve practical problems arising from the application of the law can and should undoubtedly inspire psychologists to undertake specific research topics. Research within psychology is frequently inspired by social problems reflecting in existing or planned legal solutions. In this sense, psychology is “motivated” to develop by the tasks established by the law.

The best example of this is the research on the construct of psychopathy, widely developed in recent years (Gierowski, 2009; Pastwa-Wojciechowska, 2004; 2013). These studies could only be conducted within psychology as research on personality. Yet they have gained a completely new dimension due to the context of legal norms violated by persons believed to have psychopathic traits (Pastwa-Wojciechowska, 2004). Many important research topics have accumulated around the general problem of psychopathy – from the question of diagnosis and the tools for its measurement, by the attempts to estimate the risk of aggressive behaviours in psychopaths, to the problem of the possible therapy (Gierowski, 2009; Gierowski, Najda, Jaśkiewicz-Obydzińska, 2010; Gierowski, Paprzycki, 2013; Pastwa-Wojciechowska, 2009; 2013). The interest in psychopathy has moved from the scientific field to the pages of scientific and popular publications, complementing researchers’ efforts to encourage social debate about the psychopathic nature of dangerous offenders (Hare, 2006).

The cooperation between scientific disciplines may take various forms and is gradable. One can refer here to the typology of integration forms of disciplines proposed by S. R. Ranganathan and his successors. They distinguish five forms of integration of scientific disciplines, namely: agglomeration, loose-assemblage, clustering, distillation, and fusion (Kozłowski, 1995).

According to this typology, “agglomeration” comprises compiling the components from different disciplines and closer unrelated. This situation often occurs when a given research problem is discussed from the perspective of various sciences that adhere to their methodologies. In practice, one frequently has to deal with studies (in book version) that combine different approaches to the problem from the perspective of various sciences and with no aspirations to create a coherent whole. The value of this approach is to draw attention to the fact that various disciplines of science are interested in a given problem, but they retain their autonomy. It is emphasised that in an “agglomeration” the disciplines do not interact with each other. “Loose-assemblage” in turn includes the closeness of two disciplines in various forms. It may take the form of an orientation where the study explains knowledge of one discipline to the representatives of others (for example, a handbook on statistics for library science specialists) or the form of a comparison made in the context of comparative research. The closeness of the disciplines understood in this way covers presenting knowledge from one discipline to the representatives of another and for using the components of one discipline in order to complement knowledge of the other. As to “clustering”, the research problem here creates a topic that is of interest to several disciplines. Research on a geographical area (area studies) or women’s studies are examples of such “clustering”. In this approach, experts from different disciplines analyse the same research problem from the perspective of their own disciplines. In this way, “clustering” between disciplines comes into existence. The undoubted advantage of this approach is the opportunity to consider the problem from the perspective of various sciences, but on the other hand, it is emphasised that this “clustered discipline” frequently lacks internal cohesion and unifying theories. The next phase of the integration of disciplines, called “distillation”, is to extract (“to distil”) a set of related concepts from several disciplines and organise a new discipline around them. The general research methodology is an example of it. The most advanced form of integration of disciplines is “fusion” and this is to create a new, independent, formally organised discipline from two (or more) others. A classic example of such fusion is biochemistry, which is

a combination of biology and chemistry, or sociolinguistics – a combination of sociology and linguistics. Seen from this angle, fusion is undoubtedly the highest form of integration of scientific disciplines, but it is a long process and the final phase, after less advanced forms of integration have been completed (Kozłowski, 1995).

In the context of discussion about psychology and law, one should notice that the integration of psychology and law is possible only to a certain extent. In view of the fundamental differences between these two disciplines, the target and desirable form of integration of psychology and law as presented above is “clustering”, because this allows research problems to be solved from the perspective of both disciplines and provides a reasonable basis for the further development of interdisciplinary collaboration. The “distillation” phase is possible under favourable conditions, if the research problems are important to both disciplines; in this phase at least some of the research will be of a strictly interdisciplinary nature, which results in the creation of “new knowledge” going beyond the achievements of individual sciences.

Due to the fact that psychology and law is often defined as an interdisciplinary research area, the question arises whether psychology and law actually deserves that meaning? The current state of the development of psychology and law suggests that this discipline is gradually evolving towards an interdisciplinary approach, although at this stage of its development we can at best talk about the multidisciplinary nature of cooperation between psychology and law. Therefore, defining psychology and law as an interdisciplinary area does not reflect the current state of research conducted on the border of both disciplines, but reflects rather the desired state and the target model of cooperation between lawyers and psychologists. The situation in this field in Poland is not an exception. This is mainly due to the fact that research in the field of psychology and law is conducted primarily by researchers and teams operating solely within their own disciplines. Research in interdisciplinary teams is conducted, if at all, only occasionally. The impediment to the development of interdisciplinary research in Poland, also in the area of psychology and law, is the system of obtaining grants for research. From the Polish perspective, one can clearly see the limitations originating from a formal attribution to a particular academic discipline. The current system of raising funds for research in calls issued by the National Centre of Science requires researchers to indicate the leading discipline for the project, which eliminates in advance the possibility of an equal treatment of disciplines be-

ing parts of an interdisciplinary project. It is not only a question of a formal assignment of an application to a given discipline. It is rather a question of the competences of the experts evaluating the application, who usually do not have knowledge from both (or more) disciplines. In such a situation, it would be desirable if applications that are interdisciplinary in nature were evaluated by experts representing each of the disciplines related to the planned study. In the case of applications related to psychology and law, both lawyers and psychologists should voice their opinions.

The interdisciplinarity of psychology and law should include not only research, but also teaching. The development of an interdisciplinary model of cooperation in the specified area will be significantly hindered without the opportunity to teach psychology and law addressed to students and representatives of both disciplines. Only few law faculties at public universities offer students introductory courses on psychology or courses on forensic psychology. Educational offer addressed to students of psychology, although generally wider (especially for students specialising in forensic psychology), is usually limited to problems connected with eyewitness testimony and expertising, frequently lacking basic information about the applicable regulations, system of the law, functioning of the law enforcement and the justice system, or the rules governing judicial and non-judicial proceedings. In further stages of vocational education, the situation is not improving – education addressed to judge, prosecutor and barrister apprentices is fragmentary and superficial, and only few judges, prosecutors and barristers attend continued training. The post-diploma courses offered by a few universities are addressed to candidates for court experts – that is, to psychologists – and are focused strictly on the problems of expertising. If lawyers do not know about the opportunities created for them by contemporary psychological research, and psychologists are not aware of the needs and expectations of the legal system, they will not recognise the potential benefits that cooperation between them could bring both sides.

However, the authors of this article believe that psychology and law is an area of research and practical applications for which we have to develop a common, interdisciplinary position, and that this is not only a postulate but a necessity. Its further development is not possible without interdisciplinary collaboration between psychologists and lawyers, as well as representatives of other disciplines, such as criminology, criminalistics, pedagogy, psychiatry, and sexology. The evolution of psychology and law towards interdisciplinarity is an indispensable direction for

this field, because the specificity of research problems arising on the border of both disciplines and solving them in the most appropriate manner from the point of view of (primarily) practice requires the establishment of a common approach for psychologists and lawyers (as well as the representatives of the other disciplines identified above). It is clear therefore that we should promote the formation of interdisciplinary research teams. For this, we need to abandon the conventional thinking and go beyond thinking in the context of only one science. Up to now, establishing a forum for the exchange of knowledge at scientific conferences that gather people interested in psychology and law is the only success, and to a limited extent. However, it is hard to avoid the impression that these meetings are interdisciplinary in name only, and in fact are still at the multidisciplinary stage of exchange of knowledge and research design.

Proximity between the positions represented by the law and psychology may take place only through joint discussion and the elaboration of a compromise stance that is acceptable to both sides. An interdisciplinary confrontation of the mutual expectations of the law and psychology is also necessary in relation to theoretical problems and the opportunities to use psychological knowledge to solve legal problems. However, the participants in this discussion need to have an in-depth methodological awareness – a strong sense of identity with the discipline represented, an awareness of its methodological limitations, a high-level discussion culture and an openness, especially to counter-arguments, and readiness to revise their positions. None of the disciplines in the context of interdisciplinarity can claim priority over others (Michalski, 2007).

Achieving interdisciplinarity is undoubtedly difficult, but not impossible, as evidenced by the example of the integration of disciplines which takes place when psychiatrists and psychologists perform the tasks assigned to them by the justice system. This concerns psychological expert opinions worked out in criminal proceedings when reasonable doubt as to the sanity of the defendant occurs. Under Article 202 of the Code of Criminal Procedure, forensic psychiatrists give opinions on the state of mental health of the accused. However, they may request experts in other specialisations, including psychologists, to participate in the opinion.

The cooperation of expert psychiatrists with psychologists in opinions on mental health may vary in nature. The forms of this cooperation reflect the different levels of integration between psychology and psychiatry. On the one hand, expert psychiatrists and psychologists may give completely separate, independent opinions in the context of their specialties and

using the terminology and methodology of their disciplines. They may also give one joint opinion, which may be both a collective opinion and a comprehensive one. In the case of a collective opinion, the activities carried out in the course of opinion-forming are often joint, but general conclusions are the sum of individual conclusions worked out by psychiatrists and psychologists. In practice, a collective opinion consists of psychiatric and psychological sections in a single document (the opinion). A comprehensive opinion is of a qualitatively different nature, because it is formed by psychiatrists and psychologists who sign (together) all conclusions arising as a result of discussions and of working out a common position. Joint discussion on the conclusions of an opinion, frequently preceded by jointly conducted research, is essentially an example of strictly interdisciplinary cooperation, focused (in this case) on the issue of mental health. *Nota bene* the fact that today the combination of psychiatric knowledge (pharmacotherapy) and psychological (psychotherapy) knowledge is most commonly used in the treatment of mental disorders shows the importance of the interdisciplinary approach also in terms of the practical, not just the research (scientific), aspect.

Summing up, in the context of the interaction between psychology and law, one should pursue interdisciplinary cooperation between both disciplines, although essentially these ties may not be as deep as in the case of psychology and psychiatry that deal (from different perspectives) with the same phenomenon, namely mental health. As to psychology and law, at the present stage of development of the sciences, it is particularly necessary to familiarise lawyers with the possibilities of modern psychology, and then to incorporate this knowledge into the legal solutions designed or amended.

References

1. Blackburn, R. (1996). What is forensic psychology? *Legal and Criminological Psychology*, 1(1), 3–16.
2. Ciosek, M. (2003). *Psychologia sądowa i penitencjarna*. Warszawa: LexisNexis.
3. Committee on Facilitating Interdisciplinary Research, Committee on Science, Engineering, and Public Policy (2004). *Facilitating interdisciplinary research*. Washington: National Academy Press.
4. Fulero, S. M., Wrightsman, L. S. (2008). *Forensic psychology*. Belmont: Wadsworth.
5. Gierowski, J. K. (2009). Czynniki ryzyka przemocy i psychopatyczne zaburzenia osobowości u sprawców przestępstw seksualnych. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 64/65, 21–48.

6. Gierowski, J. K. (2009). Na pograniczu prawa i psychologii – nowe obszary współpracy w teorii i praktyce. *Czasopismo Psychologiczne*, 15(1), 277–293.
7. Gierowski, J. K., Najda, M., Jaśkiewicz-Obydzińska, T. (2010). *Psychologia w postępowaniu karnym*. Warszawa: LexisNexis.
8. Gierowski, J. K., Paprzycki, L. K. (2013). *Niepoczytalność i psychiatryczne środki zabezpieczające: zagadnienia prawno-materialne, procesowe, psychiatryczne i psychologiczne*. Warszawa: C.H. Beck.
9. Głazek, A. (2006). Biegły sądowy i jego status. (In) J. Wójcikiewicz (ed.), *Iure et facto. Księga jubileuszowa ofiarowana Doktorowi Józefowi Gurgulowi* (pp. 89–96). Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych.
10. Gruza, E. (2012). *Psychologia sądowa dla prawników*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business.
11. Gudjonsson, G. H., Haward, L. R. C. (1998). *Forensic psychology. A guide to practice*. London: Routledge Chapman & Hall.
12. Habzda-Siwiek, E., Kabzińska, J. (2014). Wstęp. (In) E. Habzda-Siwiek, J. Kabzińska (eds.), *Psychologia i prawo. Między teorią a praktyką*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
13. Haney, C. (1980). Psychology and legal change: on the limits of factual jurisprudence. *Law and Human Behavior*, 4(3), 147–199.
14. Hare, R. D. (2006). *Psychopaci są wśród nas*. Kraków: Znak.
15. Hołyst, B. (2006). *Psychologia kryminalistyczna*. Warszawa: LexisNexis.
16. Horoszowski, P. (1960). *Psychologia sądowa. Część 1. Zagadnienia wstępne*. Warszawa: Wydawnictwo Zakładu Kryminalistyki KGMO.
17. Howitt, D. (2006). *Introduction to forensic and criminal psychology*. Harlow: Pearson Education Limited.
18. Kabzińska, J. (2014). Nowe ścieżki psychologii i prawa. (In) E. Habzda-Siwiek, J. Kabzińska (eds.), *Psychologia i prawo. Między teorią a praktyką* (pp. 60–76). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
19. Kabzińska, J. (2013). Psychologia prawa. (In) A. Kociołek-Pęksa, M. Stępień (eds.), *Leksykon socjologii prawa* (pp. 304–307). Warszawa: C.H. Beck.
20. Kapardis, A. (2014). *Psychology and law. A critical introduction*. New York: Cambridge University Press.
21. Karczewski, M. (2013). Czy politologia to „nauka interdyscyplinarna”? Kilka słów o przedmiocie poznania i tożsamości dyscypliny. *Refleksje*, 7, 159–170.
22. Kozłowski, J. (1995). *Narodziny i rozwój dyscyplin naukowych*. Website: <http://kbn.icm.edu.pl/pub/kbn/sn/archiwum/9601/kozlow.html>
23. Kulicki, M., Kwiatkowska-Darul, V., Stępka, L. (2005). *Kryminalistyka: wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
24. Majchrzyk, Z. (2012). *Psychologia sądowa: aktualne problemy opiniowania dorosłych*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
25. Marten, Z. (2014). Hermeneutyczne aspekty opiniodawstwa sądowno-psychologicznego. (In) E. Habzda-Siwiek, J. Kabzińska (eds.), *Psychologia i prawo. Między teorią a praktyką*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
26. Marten, Z. (1990). *Wstęp do psychologii sądowej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
27. Michalski, K. (2007). Interdyscyplinarność, transdyscyplinarność, multidyscyplinarność. Nowy paradygmat w nauce i badaniach. *Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej: Ekonomia i Nauki Humanistyczne*, 16, 83–100.
28. Nowak, M. (2010). Dialog interdyscyplinarny i jego modele w uprawianiu pedagogiki, *Rozprawy Społeczne*, 4(1), 3–8.
29. Ogloff, J. P. R. (2011). A century of psychology and law. Successes, challenges and future opportunities. (In) P. R. Martin et al. (eds.), *IAAP handbook of applied psychology*. Chichester: Wiley – Blackwell.
30. Ogloff, J. P. R. (2001). Jingoism, dogmatism and other evils in legal psychology: Lessons learned in the 20th century. (In) R. Roesch, R. Corrado, R. Dempster (eds.), *Psychology in the courts: International advances in knowledge*. London: Routledge.
31. Ogloff, J. P. R. (2002). Two steps forward and one step backward: The law and psychology movement(s) in the 20th century. (In) J. P. R. Ogloff (eds.), *Taking psychology and law into the twenty first century*. New York: Kluwer Academic Publishers.
32. Pastwa-Wojciechowska, B. (2004). *Naruszanie norm prawnych w psychopatii: analiza kryminologiczno-psychologiczna*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
33. Pastwa-Wojciechowska, B. (2013). *Psychopaci. Sprawcy przestępstw seksualnych*. Gdańsk: Harmonia Universalis.
34. Pastwa-Wojciechowska, B. (2009). Skuteczność resocjalizacji przestępców seksualnych o cechach psychopatycznych – przegląd badań. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 64/65, 49–70.
35. Repko, A. F. (2008). *Interdisciplinary research: process and theory*. Los Angeles: Sage Publications.
36. Resnick, J. (2012). Interdisciplinary and multidisciplinary research. Website: <http://www.4researchers.org/articles/5213>
37. Stanik, J. M. (2013). *Psychologia sądowa: podstawy, badania, aplikacje*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
38. Tyszkiewicz, L. (ed.). (1986). *Wybrane zagadnienia psychologii dla prawników*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.

Corresponding author

Dr Joanna Kabzińska
ul. Techników 9
40-326 Katowice
e-mail: jkabzinska@swps.edu.pl

PSYCHOLOGIA I PRAWO – MIĘDZY PODEJŚCIEM MULTIDYSCYPLINARNYM A INTERDYSCYPLINARNYM

Obszar badawczy uwzględniający teoretyczne i praktyczne problemy pojawiające się na styku dwóch dyscyplin naukowych: psychologii oraz prawa, mimo dynamicznego rozwoju, nie doczekał się po dziś dzień jednej, akceptowanej przez specjalistów zajmujących się tą problematyką, definicji. Brak zgody co do jednolitego terminu nie stoi jednak na przeszkodzie ani wysiłkom naukowców podejmujących prace badawcze mieszczące się na styku psychologii i prawa, ani rozwojowi instytucjonalnemu tego obszaru. Aktualnie ukazują się kilkanaście periodyków naukowych publikujących wyłącznie prace z tego zakresu, w tym najstarsze – bo wydawane od 1977 roku czasopismo *Law and Human Behavior* – a także wiele innych, m.in. *Psychology; Crime and Law; Psychology, Public Policy and Law; Legal and Criminological Psychology; Behavioral Sciences and the Law; Law and Psychology Review; Psychiatry; Psychology and Law* i *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. Naukowcy podejmujący prace badawcze na styku obu nauk mogą zrzec się w kilku stowarzyszeniach grupujących przedstawicieli tej dyscypliny, m.in. w Europejskim Stowarzyszeniu Psychologii i Prawa (European Association of Psychology and Law), Amerykańskim Towarzystwie Psychologii i Prawa (American Psychology-Law Society) oraz Nordyckiej Sieci Badawczej Psychologii i Prawa (Nordic Network for Research on Psychology and Law).

Najbardziej pojemnym terminem na określenie tej dziedziny wiedzy jest psychologia i prawo (ang. *psychology and law*) definiowana jako obszar badawczy na pograniczu prawa oraz psychologii, obejmujący wszelkie przypadki stosowania wiedzy psychologicznej do rozwiązywania problemów prawnych (Gierowski, 2009; Habzda-Siwiek, Kabzińska, 2014). Termin ten jest popularny zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i niektórych krajach europejskich. Zwolennicy pojęcia „psychologia i prawo” argumentują, że termin ten najlepiej oddaje wzajemność związków między obiema dziedzinami wiedzy oraz ich równorzędność w przeciwieństwie do preferowanego niekiedy przez prawników ujęcia, w którym psychologia służy realizacji celów zdefiniowanych przez prawo i potrzeb systemu prawnego (ang. *psychology in law*) lub perspektywy, w ramach której prawo stanowi (jeden z wielu) przedmiotów psychologicznej refleksji (ang. *psychology of law*; Haney, 1980). Jak zauważa J. K. Gierowski, przyjęcie szerokiej definicji „psychologii i prawa” prowadzi do wniosku, że zależności i relacje, jakie zachodzą pomiędzy obydwoma naukami, są bardzo złożone i obejmują swoim zakresem zarówno praktykę opiniodawczą, jak i szereg inicja-

tyw badawczych zmierzających do poznania i opisanie psychologicznych konstruktów i procesów, które mogą okazać się przydatne w formułowaniu i realizowaniu przez prawo jego podstawowych, społecznych funkcji (Gierowski, 2009).

Dookreślenie terminu „psychologia i prawo” wymaga zwrócenia uwagi na jego relację do szeroko rozpo-
wszechnionego (choć rozmaicie definiowanego) pojęcia psychologii sądowej przywołanego po raz pierwszy w 1953 roku przez L. Howarda (Gierowski, Najda, Jaśkiewicz-Obydzińska, 2010). W literaturze psychologia sądowa jest używana w dwóch znaczeniach – wąskim i szerokim. W ujęciu wąskim definiowana jest jako gałąź psychologii stosowanej, która zajmuje się zbieraniem, badaniem i przedstawianiem dowodów dla celów sądowych (Blackburn, 1996; Gudjonsson, Haward, 1998). To ujęcie sytuuje psychologię sądową obok pozostałych nauk sądowych (ang. *forensic sciences*), które nie należą bezpośrednio do kręgu nauk prawnych, lecz wywodzą się z nauk przyrodniczych, technicznych oraz społecznych. Nauki sądowe korzystają z ich osiągnięć i doświadczeń, adaptując je na rzecz nauk prawnych w celu umożliwienia realizacji celów wymiaru sprawiedliwości (Głazek, 2006). Pojęcie nauk sądowych początkowo odnosiło się do medycyny sądowej i kryminalistyki, natomiast obecnie obejmuje szereg innych dyscyplin naukowych. W takim znaczeniu zatem psychologia sądowa sprowadza się do niezmiernie interesującej, ale ograniczonej problematyki opiniowania sądowno-psychologicznego na potrzeby wymiaru sprawiedliwości. Równie wąsko psychologię sądową ujmują pojawiające się również propozycje poszerzenia psychologii sądowej o psychologię kryminalną i określenie omawianego obszaru badawczego wspólnym terminem psychologia sądowa i kryminalna (ang. *forensic and criminal psychology*; Howitt, 2006). W tym rozumieniu psychologia sądowa odnosi się do dziedziny badań i praktyki psychologów pracujących na zlecenie sądu, natomiast przedmiotem psychologii kryminalnej są wszelkie psychologiczne aspekty zachowań przestępczych obejmujące badania dotyczące przyczyn przestępczości. Propozycja ta jednak również nie obejmuje swoim zakresem pełnej złożoności problemów pojawiających się na styku psychologii i prawa. Niektórzy autorzy definiują zatem psychologię sądową w szerszym znaczeniu, rozumiejąc ją jako każde zastosowanie psychologicznej wiedzy lub metod w zadaniach realizowanych w obrębie systemu prawa (Fulero, Wrightsman, 2008). W takim rozumieniu psychologia sądowa stanowi pojęcie zbliżone, a nawet tożsame określeniu „psychologia i prawo”.

Ewolucja związków psychologii i prawa na przestrzeni lat rzuca nieco światła na aktualny stan tego obszaru badawczego oraz różnorodność definicji na jego określenie. Pierwsze idee, które dziś mogłyby zostać zaliczone do kręgu zainteresowań psychologii i prawa, wyprzedziły o niemal sto lat symboliczne narodziny psychologii ogólnej jako dyscypliny akademickiej. W 1786 roku na spotkaniu Amerykańskiego Towarzystwa Filozoficznego psychiatra Benjamin Rush wskazywał w swoim wystąpieniu na tożsamość zachowania przestępczego z określonym stanem umysłu (Marten, 2014). Początki psychologii i prawa wywodzą się zatem z zainteresowania zagadnieniami, które współcześnie określamy mianem psychologii kryminalnej. Pojęcie psychologii kryminalnej pojawiło się w literaturze niedługo później, bo już w 1792 roku za sprawą J. C. Schaumanna – autora pozycji *Idee psychologii kryminalnej (Ideen zu einer Kriminalpsychologie)*, choć miano twórcy psychologii kryminalnej przypisywano C. Lombroso (Marten, 2014). W literaturze światowej często przyjmuje się, że początki psychologii i prawa związane są z wydaniem przez H. Münsterberga w 1908 roku pracy pt. *On the witness stand: Essays on psychology and crimes* (Ogloff, 2011). Przypisywanie H. Münsterbergowi „ojcostwa” tej nauki ma charakter wyłącznie umowny (Ogloff, 2002), gdyż jak wspomniano, narodziny idei psychologii i prawa miały miejsce przeszło sto lat wcześniej, a i przed H. Münsterbergiem na korzyści płynące z wiedzy psychologicznej dla prawników i wymiaru sprawiedliwości zwracali uwagę na przykład S. Freud w wykładach dla austriackich sędziów w 1906 roku, A. Binet, publikując w 1905 roku pracę *La Sugestibilité* opisującą wciąż aktualne badania nad wpływem sugestii na zeznania dzieci, a jeszcze wcześniej – w 1895 roku – J. M. Cattell zamieścił w *Science* artykuł, w którym podejmował problematykę zdolności osób do adekwatnego odtwarzania zapamiętanych informacji i rozważał wartość tych zagadnień dla sądów i procesów sądowych (Kapardis, 2014).

Zainteresowanie problematyką zastosowań psychologii i prawa zapoczątkowano na przełomie XIX i XX wieku. Zaczęły się wówczas wyodrębniać trzy obszary badań i praktyki: zeznania naocznych świadków, a także problematyka dorosłych oraz nieletnich sprawców przestępstw (Gierowski, Najda, Jaśkiewicz-Obydzińska, 2010). Ze względu na takie obszary zainteresowań najsilniejsze związki połączyły psychologię i prawo z prawem karnym. Zaważyło to na rozwoju psychologii i prawa. Współczesne próby uporządkowania zagadnień podejmowanych w obrębie omawianego obszaru badawczego wyraźnie wskazują na dominację zagadnień prawno-karnych. Biorąc pod uwagę etap postępowania karnego, na którym pojawia się konieczność wykorzystania wiedzy psychologicznej, wyróżnia się psychologię śledczą (ang. *investigative psychology*) zajmującą się wykorzystaniem wiedzy psychologicznej do celów postępowania

przygotowawczego, psychologię podejmowania decyzji w postępowaniu sądowym (ang. *judicial decision-making*) podejmującą problematykę wpływu czynników o charakterze merytorycznym i pozamerytorycznym (psychologicznym) na decyzje procesowe i psychologię penitencjarną (ang. *correctional psychology*) analizującą funkcjonowanie człowieka w środowisku więziennym i realizowany w nim proces resocjalizacji skazanych (Kabzińska, 2013). W oparciu o kryterium przedmiotowe wyodrębnia się między innymi wspomniane już psychologię zeznań świadków (ang. *eyewitness testimony*) czy psychologię kryminalną (ang. *criminal psychology*). Mimo powielanych od lat postulatów otwarcia psychologii na inne dziedziny prawa (Ogloff, 2001), zainteresowania naukowe większości badaczy niezmiennie koncentrują się wokół problematyki prawa karnego.

Chaos terminologiczny nie omija również rodzimego piśmiennictwa. W Polsce wciąż najlepiej rozpoznawalny jest tradycyjny termin – psychologia sądowa, któremu jednak przypisywane są rozmaite desygnaty znaczeniowe. To szczególne przywiązanie do pojęcia psychologii sądowej obserwuje się choćby w tytułach książek poświęconych tej problematyce (Ciosek, 2003; Gruza, 2012; Majchrzyk, 2012; Stanik, 2013). Wąsko rozumie psychologię sądową Z. Marten, który definiuje ją jako teorię i metodologię ekspertyzy (Marten, 1990). Inny, choć równie ograniczony zakres znaczeniowy, nadaje psychologii sądowej M. Ciosek, według którego psychologia sądowa rozpatruje głównie sytuację człowieka w fazie dochodzenia, podczas aresztowania i na etapie wykonania wyroku (Ciosek, 2003). Zdaniem L. Tyszkiewiczza, psychologia sądowa *sensu stricto* obejmuje psychologiczne problemy związane z postępowaniem karnym i innymi jego rodzajami, natomiast inne zagadnienia na pograniczu psychologii i prawa, tj. psychologiczne problemy przestępstwa i jego sprawcy oraz psychologiczne zagadnienia związane z odbywaniem kary pozbawienia wolności powinny być rozpatrywane w ramach, odpowiednio, kryminologii i penitencjarystyki (Tyszkiewicz, 1986). Podzielić należy argument (podnoszony w polskiej literaturze już w latach sześćdziesiątych XX wieku), że literalne rozumienie przymiotnika „sądowa” sugeruje ograniczenie zastosowania tej dyscypliny tylko do postępowania sądowego, podczas gdy wiedza ta ma zastosowanie również w postępowaniu przygotowawczym, a także poza postępowaniem karnym (Horoszowski, 1960). E. Gruza proponuje nawet, aby sformułowanie „sądowa” rozumieć umownie jako wykorzystanie, a zarazem docenienie, roli wiedzy psychologicznej w rozwiązywaniu problemów prawnych (Gruza, 2012). Ku szerokiemu rozumieniu psychologii sądowej skłaniają się również J. K. Gierowski, T. Jaśkiewicz-Obydzińska i M. Najda (2010), definiując ją jako korzystanie z osiągnięć psychologii jako nauki i adaptowanie jej na rzecz nauk prawnych celem umożliwienia realizacji zadań wymiaru sprawiedliwości.

W polskim piśmiennictwie można również zaobserwować próby upowszechnienia (nieznanego w światowej literaturze przedmiotu) terminu „psychologia kryminalistyczna”, który jest różnie definiowany. Po pierwsze, jako wiedza psychologiczna na temat procesów i właściwości psychicznych człowieka, znajdująca zastosowanie w całokształcie działań organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości, a także własne kryminalistyczne badania i metody taktyczne oparte na psychologii (Kulicki, Kwiatkowska-Darul, Stępa, 2005). Po drugie, jako nauka o psychologicznych aspektach działań dotyczących: ustalania faktu popełnienia przestępstwa i *modus operandi* sprawcy, wykrywania sprawców przestępstw oraz zapobiegania przestępstwom i innym zjawiskom patologicznym (Hołyst, 2006). Termin „psychologia kryminalistyczna” jest forsowany zwłaszcza przez kryminalistów chcących podkreślić związki psychologii i prawa (czy też szeroko rozumianej psychologii sądowej) z kryminalistyką lub też doszukiwać się źródeł psychologii sądowej w ustaleniach kryminalistyki. Nie są to próby trafne. Po pierwsze, brak w literaturze światowej odpowiednika psychologii kryminalistycznej – za termin najbardziej pokrewny można uznać pojęcie *investigative psychology*, który jednak w literaturze bardziej adekwatnie tłumaczy się jako „psychologia śledcza”. Wprowadzenie odrębnego terminu jest zatem zbędne. Po drugie, obszar badawczy na pograniczu psychologii i prawa jest przedmiotem zainteresowania wielu innych nauk, między innymi psychiatrii, seksuologii, kryminologii czy resocjalizacji i wszelkie próby „zawłaszczenia” tych zagadnień przez którąkolwiek z dyscyplin naukowych są z góry skazane na niepowodzenie.

W wielu z przywołanych definicji psychologii i prawa podejmowane są próby dookreślenia kręgu zagadnień, które wchodzi w jego zakres. Jednakże wskazanie wyczerpującego katalogu podejmowanych w ramach psychologii i prawa zagadnień jest nie tylko niemożliwe, ale i bezzasadne. Rozwój w obrębie psychologii i prawa oraz stałe poszerzanie zakresu zainteresowania obu nauk o nowe problemy badawcze nie pozostaje bez wpływu na ten obszar badawczy: zarówno psychologia stanowi źródło inspiracji dla rozwiązań w dziedzinie stanowienia i stosowania prawa, jak i prawo staje się źródłem inspiracji dla badań psychologicznych. Niewątpliwie słuszny pozostaje zatem postulat jak najszerszego ujmowania związków na pograniczu obu dyscyplin naukowych. Dynamiczny rozwój oraz interdyscyplinarny (przynajmniej docelowo, o czym będzie mowa niżej) charakter badań podejmowanych na styku obu nauk uzasadnia stosowanie szerokich definicji i pojemnych terminów, takich jak wspomniane określenie „psychologia i prawo”.

O psychologii i prawie często mówi się jako o interdyscyplinarnym obszarze badawczym. Jak jednak należy rozumieć pojęcie interdyscyplinarności? Termin ten, choć często używany, rzadko bywa precyzyjnie de-

finiowany. Niektórzy autorzy twierdzą wręcz, że pojęcie interdyscyplinarności osiągnęło status zaklęcia, automatycznie nadającego przedsięwzięciom naukowym walor nowoczesności i innowacyjności (Karczewski, 2013). W kontekście psychologii i prawa zasadne jest więc bliższe przyjrzenie się, czym jest interdyscyplinarność. Konieczne jest przy tym zdefiniowanie zarówno interdyscyplinarności, jak i multidyscyplinarności – terminów, które w kontekście badań podejmowanych przez więcej niż jedną dyscyplinę naukową są często przywoływane, a nawet używane zamiennie, chociaż nie są tożsame (Resnick, 2012).

Istotą badań multidyscyplinarnych (ang. multidisciplinary research) jest czerpanie z zasobów wiedzy różnych (czasem zbliżonych, a niekiedy krańcowo odmiennych) dziedzin nauki w celu zdefiniowania i rozwiązania problemów badawczych. W ramach badań tego typu przedstawiciele poszczególnych dyscyplin wchodzi we wzajemne relacje, aby wyjaśniać podejmowane zagadnienia każdej z autonomicznych nauk z właściwej perspektywy. Trafnie wskazuje się, że inspiracją do prowadzenia takich badań jest zdefiniowanie problemów badawczych, które powinny być dla bardziej wnikliwego rozważenia poddane analizie z różnych punktów widzenia. Prowadząc badania multidyscyplinarne, naukowcy współdziałają ze sobą, lecz utrzymują autonomię i pełną niezależność obu (lub więcej) dyscyplin. Współpraca między dyscyplinami ma charakter doraźny – po rozwiązaniu problemu badawczego powracają one we wzajemnych relacjach do punktu wyjścia, czyli pozostają przy swojej metodologii i założeniach badawczych. Brakuje bowiem w ramach badań multidyscyplinarnych integracji elementów jednej dziedziny wiedzy z drugą. Multidyscyplinarność nie dostarcza nowego standardu, poddając jedynie problem analizie z perspektywy kilku nauk, a jej rezultat stanowi jedynie sumę tychże analiz (Repko, 2008).

Definicje badań interdyscyplinarnych (ang. interdisciplinary research) traktowanych jako specyficzny, odrębny model prowadzenia badań naukowych, akcentują zarówno ich cechy charakterystyczne, jak też korzyści, które z ich prowadzenia płyną dla rozwoju nauki. Przyjmuje się, że interdyscyplinarność badań ma miejsce wówczas, gdy badacze reprezentujący dwie lub więcej dyscyplin naukowych wchodzi ze sobą w relację nie tylko po to, aby wykorzystać wiedzę jednej z nich. Jej celem jest nawiązanie między nimi prawdziwego dialogu lub autentycznej wymiany informacji naukowej, aby rozwiązać stojący przed badaczami problem. Wymaga to skonfrontowania ich własnych, zwykle odmiennych punktów widzenia oraz ich późniejszej integracji. Jednocześnie naukowcy podejmujący się interdyscyplinarnego rozwiązania problemu powinni mieć świadomość, że w obrębie własnej dyscypliny mają możliwość rozstrzygnięcia wyłącznie pojedynczych aspektów problemu, a do pełnego

jego zrozumienia nieodzowny jest wkład wszystkich dyscyplin (Nowak, 2010). Pod pojęciem badań interdyscyplinarnych kryje się zatem złożony i skomplikowany proces badawczy, dla którego punkt wyjścia stanowi problem niedający się rozwiązać na gruncie tylko jednej dyscypliny lub specjalności (Repko, 2008). Interdyscyplinarność oznacza sposób prowadzenia badań, w którym integruje się informacje, techniki, narzędzia, perspektywy, aparat pojęciowy i teorie z dwóch lub więcej dyscyplin naukowych, aby rozstrzygnąć problemy, których rozwiązanie znajduje się poza zakresem pojedynczej dziedziny wiedzy (Committee on Facilitating Interdisciplinary Research..., 2004; Repko, 2008). Podkreśla się, że badania interdyscyplinarne są z istoty swej pluralistyczne w metodach i celach, które mają osiągnąć. Przyjmuje się ponadto, że dostarczają one nowych sposobów prowadzenia dyskusji naukowej i w ich rezultacie powstaje „nowa wiedza”. Ten ostatni element wydaje się kluczowy – efektem podejmowania badań interdyscyplinarnych powinno być uzyskanie wiedzy niedostępnej przy wykorzystaniu metodologii i zasobu wiedzy tylko i wyłącznie jednej dziedziny nauki (Repko, 2008).

Opowiadając się za sformułowanym powyżej sposobem rozumienia badań interdyscyplinarnych, należy zwrócić uwagę na kilka kwestii. Zbliżenie pomiędzy różnymi dyscyplinami naukowymi następuje stopniowo, między innymi poprzez definiowanie problemów badawczych, dookreślenie wzajemnych oczekiwań i stworzenie warunków do takiej współpracy. Jej podstawą jest akceptowana przez obie (lub więcej) stron rzeczywista równoprawność autonomicznych dyscyplin naukowych. W odniesieniu do obszaru psychologii i prawa równoprawność obu nauk napotyka na pewne ograniczenia wynikające nie tylko z historycznych zaszczości, lecz specyfiki tego obszaru badań i wiedzy. Na świecie psychologię i prawo „uprawiają” przede wszystkim psychologowie. Niewielu prawników podejmuje zagadnienia na styku obu dyscyplin. Jeszcze mniej jest osób, które posiadają wykształcenie w obu dziedzinach. Ta sytuacja nie dziwi o tyle, że psychologia i prawo wyodrębniła się jako subdyscyplina psychologii. Za moment formalnego jej powstania można przyjąć powołanie do życia w 1969 roku Amerykańskiego Towarzystwa Psychologii i Prawa (AP-LS), a także, dzięki zabiegom członków AP-LS w latach 1980–1981, Sekcji Psychologii i Prawa (Psychology and Law Society, Division 41) wewnątrz Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego (American Psychology Association, APA). To niewątpliwie umocniło pozycję psychologii i prawa jako niezależnej dziedziny badawczej, ale co najważniejsze z punktu widzenia niniejszych rozważań, w obrębie psychologii. Obserwacja współczesnego oblicza psychologii i prawa wskazuje, że to psychologia i psychologowie są siłą napędową tej dziedziny wiedzy. Zakres podejmowanych przez nich problemów na pograniczu obu nauk jest niezwykle szeroki,

choć niestety ich wpływ na kształtowanie rzeczywistości prawnej jest często znikomy (Kabzińska, 2014).

Z drugiej strony wielu prawników po dziś dzień łączy konwencjonalne przekonanie, że psychologia pełni wobec prawa nie tyle rolę pomocniczą, co wręcz służebną. Takie podejście przyczyniło się do dynamicznego rozwoju psychologii sądowej w wąskim jej rozumieniu, ale prowadzi jednocześnie do zamknięcia środowiska prawniczego na teoretyczne i praktyczne prace z zakresu psychologii i prawa, które wykraczają poza obszar opiniowania sądowo-psychologicznego. Konieczność rozwiązania praktycznych problemów wynikających ze stosowania prawa bez wątpienia może i powinna zachęcać psychologów do podjęcia określonych tematów badawczych. Badania prowadzone w obrębie psychologii niejednokrotnie są inspirowane przez problemy społeczne, które znajdują swoje odbicie w istniejących lub projektowanych rozwiązaniach prawnych. W tym sensie psychologia jest „motywowana” do rozwoju przez zadania, które stawia przed nią prawo. Najlepszym przykładem tej sytuacji są szeroko rozwijane w ostatnich latach badania dotyczące konstruktów psychopatii (Gierowski, 2009; Pastwa-Wojciechowska, 2004; 2013). Badania te mogłyby być prowadzone w ramach psychologii wyłącznie jako badania nad osobowością. Ze względu na kontekst naruszania norm prawnych przez osoby, którym przypisuje się rysy psychopatyczne, zyskały zupełnie nowy wymiar (Pastwa-Wojciechowska, 2004). Wokół ogólnego problemu psychopatii narosło szereg ważnych zagadnień badawczych – od kwestii diagnozy i narzędzi do jej pomiaru, poprzez próby szacowania ryzyka zachowań agresywnych u psychopatów, po problematykę terapii (Gierowski, 2009; Gierowski, Najda, Jaśkiewicz-Obydzińska, 2010; Gierowski, Paprzycki, 2013; Pastwa-Wojciechowska, 2009; 2013). Zainteresowanie psychopatią przeniosło się przy tym z podwórka naukowego na łamy publikacji popularnonaukowych i publicystycznych, uzupełniając wysiłki badaczy o społeczną dyskusję wokół psychopatycznej natury niebezpiecznych sprawców (Hare, 2006).

Współpraca między dyscyplinami naukowymi może mieć różne oblicza i jest stopniowalna. Odwołać się w tym miejscu można do typologii form integracji dyscyplin zaproponowanej przez S. R. Ranganathana i jego następców. Wyróżniają oni pięć form integracji dyscyplin naukowych, a mianowicie: zbiór (ang. agglomeration), luźne złożenie (ang. loose-assembly), wiązanie (ang. clustering), destylację (ang. distillation) oraz scalenie (ang. fusion; Kozłowski, 1995).

Zgodnie z tą typologią, „zbiór” polega na zestawianiu bliżej niepowiązanych składników pochodzących z różnych dyscyplin. Taka sytuacja ma miejsce, gdy dany problem badawczy jest omawiany z perspektywy różnych nauk pozostających w obrębie swojej metodologii. W praktyce często mamy do czynienia z opraco-

waniami książkowymi łączącymi różne podejścia do problemu z perspektywy różnych nauk, bez aspiracji do tworzenia spójnej całości. Wartością takiego podejścia jest zwrócenie uwagi na fakt, że dany problem pozostaje w obrębie zainteresowania różnych dyscyplin nauki, choć zachowują one swoją autonomiczność. Podkreśla się, że w „zbiorze” dyscypliny nie oddziałują na siebie. „Luźne złożenie” polega natomiast na zbliżeniu dwóch dyscyplin w rozmaitej formie. Może ono przybrać postać między innymi ukierunkowania, gdy opracowanie przybliży wiedzę z danej dyscypliny reprezentantom innej (taki cel spełniać będzie na przykład podręcznik statystyki dla bibliotekoznawców) lub porównania dokonywanego w ramach badań komparatystycznych. Tak rozumiane zbliżenie nauk pozwala na zaprezentowanie wiedzy z jednej dyscypliny przedstawicielom drugiej i wykorzystanie jej elementów do dopełnienia wiedzy z innej dyscypliny. Z kolei w „wiązaniu” problem badawczy tworzy obiekt zainteresowania kilku dyscyplin. Jako przykłady takiego „wiązania” podaje się na przykład badania nad obszarem geograficznym (tzw. *area studies*) czy też badania dotyczące kobiet (*women studies*). W takim podejściu specjaliści z różnych dziedzin analizują ten sam problem badawczy z perspektywy własnych dyscyplin. W ten sposób powstaje „wiązanie” pomiędzy dyscyplinami. Niewątpliwą korzyścią takiego podejścia jest możliwość ujmowania problemu z perspektywy różnych nauk, jednakże z drugiej strony podkreśla się, że takiej „wiązanej dyscyplinie” często brak wewnętrznej spójności i jednoczących teorii. Kolejny etap integracji dyscyplin naukowych określany jako „destylacja” polega na wydobyciu („wydestylowaniu”) zbioru powiązanych pojęć z kilku dyscyplin i zorganizowaniu wokół nich nowej dyscypliny. Jako przykład podaje się ogólną metodologię badań. Najbardziej zaawansowaną formą integracji dyscyplin jest natomiast „scalenie” polegające na stworzeniu z dwóch (lub więcej) dyscyplin nowej, niezależnej, formalnie zorganizowanej dziedziny nauki. Klasycznym przykładem takiej fuzji jest biochemia, która powstała z połączenia biologii i chemii, czy też socjolingwistyka łącząca socjologię i lingwistykę. W takim ujęciu scalenie stanowi niewątpliwie najwyższą formę integracji dziedzin nauki, przy czym scalenie jest procesem długotrwałym, wieńczącym przejście przez mniej zaawansowane formy integracji dyscyplin (Kozłowski, 1995).

W kontekście rozważań dotyczących psychologii i prawa poczynić należy spostrzeżenie, że integracja psychologii i prawa jest możliwa tylko do pewnego stopnia. Wobec zasadniczych różnic pomiędzy obu dyscyplinami, docelową i pożądaną formą integracji psychologii i prawa jest w przedstawionym wyżej ujęciu „wiązanie”. Umożliwia ono bowiem rozwiązywanie problemów badawczych z perspektywy obu dyscyplin i stanowi wystarczającą podstawę do rozwijania dalszej współpracy interdyscyplinarnej. W sprzyjających warunkach, przy

dookreśleniu istotnych dla obu dyscyplin problemów badawczych, może dojść do etapu „destylacji”, w którym przynajmniej niektóre prowadzone badania będą miały charakter ściśle interdyscyplinarne, skutkujący powstaniem „nowej wiedzy” wykraczającej poza dorobek pojedynczych nauk.

W związku z częstym definiowaniem psychologii i prawa jako interdyscyplinarnego obszaru badawczego pojawia się pytanie, czy psychologia i prawo rzeczywiście zasługują na to miano? Bieżący stan rozwoju psychologii i prawa sugeruje, że dziedzina ta stopniowo ewoluje w kierunku podejścia interdyscyplinarnego, choć na obecnym etapie jej rozwoju można w najlepszym wypadku mówić o multidyscyplinarnym charakterze współpracy psychologii oraz prawa. Definiowanie psychologii i prawa jako interdyscyplinarnego obszaru nie odzwierciedla zatem aktualnego stanu badań podejmowanych na styku obu dyscyplin, lecz raczej stan pożądaný i docelowy model współpracy prawników i psychologów. Nie inaczej kształtuje się sytuacja w tym zakresie w Polsce. Wynika to głównie z faktu, że badania z dziedziny psychologii i prawa prowadzone są przede wszystkim przez badaczy i zespoły funkcjonujące wyłącznie w obrębie własnych dyscyplin. Badania w interdyscyplinarnych zespołach prowadzone są, jeśli w ogóle, to jedynie sporadycznie. Utrudnieniem dla rozwoju badań interdyscyplinarnych w Polsce, również w obszarze psychologii i prawa, jest system pozyskiwania grantów na działalność badawczą. Z polskiej perspektywy wyraźnie widać ograniczenia, które płyną z formalnego przypisania do danej dyscypliny naukowej. Obecny system pozyskiwania środków na badania w ramach konkursów organizowanych przez Narodowe Centrum Nauki nakłada na badaczy obowiązek wskazania dyscypliny wiodącej dla danego projektu, co *a priori* niweluje możliwość równoprawnego traktowania dyscyplin wchodzących w zakres interdyscyplinarnego projektu. Nie chodzi tu przy tym tylko i wyłącznie o kwestię formalnego przypisania wniosku do danej dyscypliny. Wiąże się z nim kwestia kompetencji ekspertów oceniających wnioski, którzy zazwyczaj nie dysponują wiedzą z zakresu obu (lub więcej) dyscyplin naukowych. Wskazane byłoby w takiej sytuacji, aby wniosek o interdyscyplinarnym charakterze był oceniany przez ekspertów reprezentujących wszystkie te dziedziny nauki, których dotyczą planowane badania. W przypadku wniosku z dziedziny psychologii i prawa winni się wypowiedzieć zarówno prawnicy, jak i psychologowie.

Interdyscyplinarność psychologii i prawa powinna przy tym obejmować nie tylko prace badawcze, ale i działalność dydaktyczną. Bez oferty nauczania psychologii i prawa, który miałby taki właśnie charakter, a skierowanego do adeptów i przedstawicieli obu dyscyplin, rozwój interdyscyplinarnego modelu współpracy we wskazanym obszarze będzie znacząco utrudniony. Tylko nieliczne wydziały prawa na uczelniach publicznych ofe-

rują studentom prawa kursy z podstaw psychologii lub psychologii sądowej. Oferta dydaktyczna skierowana do studentów psychologii, choć z reguły bogatsza (zwłaszcza dla studentów realizujących jakąś formę specjalizacji z psychologii sądowej), ogranicza się zazwyczaj do problematyki zeznań świadków i podstaw opiniowania sądowo-psychologicznego z pominięciem często choćby podstawowych informacji o obowiązujących regulacjach prawnych, charakterze systemu prawnego oraz zasadach funkcjonowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości czy też regułach rządzących postępowaniem sądowym i pozasądowym. Na dalszych stadiach kształcenia zawodowego sytuacja nie ulega poprawie – oferta skierowana do aplikantów sądowych, prokuratorskich czy adwokackich jest szczątkowa i powierzchowna, a ze szkolenia ustawicznego korzysta niewielu sędziów, prokuratorów czy adwokatów. Studia podyplomowe znajdujące się w ofercie kilku uczelni wyższych skierowane są do kandydatów na biegłych sądowych – czyli do psychologów i koncentrują się na problematyce *stricte* opiniodawczej. Prawnicy, nie wiedząc o możliwościach, jakie stwarzają dla nich współczesne badania psychologiczne oraz psychologowie, nieznający potrzeb i oczekiwań w obrębie systemu prawa, nie będą dostrzegać potencjalnych korzyści, jakie współpraca obu stron mogłaby przynieść.

Psychologia i prawo jest jednak w przekonaniu autorki tego artykułu takim obszarem badań naukowych i praktycznych zastosowań, dla którego potrzeba wypracowania wspólnego, interdyscyplinarnego stanowiska jest już nie tylko postulatem, ale koniecznością. Dalszy rozwój nie jest możliwy bez interdyscyplinarnej współpracy psychologów i prawników, a także przedstawicieli innych nauk, takich jak kryminologia, kryminalistyka, pedagogika, psychiatria czy seksuologia. Ewolucja psychologii i prawa ku interdyscyplinarności jest dla tego obszaru kierunkiem nieodzownym, gdyż specyfika problemów badawczych pojawiających się na styku obu dyscyplin i ich rozwiązywanie w sposób najbardziej adekwatny z punktu widzenia przede wszystkim praktyki wymaga wypracowania wspólnego dla psychologów i prawników (a także przedstawicieli innych, wskazanych powyżej nauk) stanowiska. Wynika stąd jasno, że należy promować powstawanie interdyscyplinarnych zespołów badawczych. Tworzenie takich zespołów będzie jednak możliwe po przełamaniu konwencjonalnego myślenia i gotowości do zmierzania się ze sposobem myślenia w ramach innej dyscypliny. Dotychczas udało się jedynie, i to w ograniczonym zakresie, stworzyć załączki forum wymiany wiedzy na konferencjach naukowych gromadzących osoby zainteresowane psychologią i prawem. Trudno jednak oprzeć się wrażeniu, że spotkania te są interdyscyplinarne tylko w intencji, a w istocie nadal znajdują się na multidyscyplinarnym etapie wymiany wiedzy i projektowania badań naukowych.

Zbliżenie stanowisk reprezentowanych przez prawo i psychologię może następować tylko poprzez wspólną dyskusję i wypracowywanie kompromisowego, możliwego do zaakceptowania przez obie strony, stanowiska. Również w odniesieniu do teoretycznych problemów i możliwości wykorzystania wiedzy psychologicznej do rozwiązania problemów prawnych niezbędna jest interdyscyplinarna konfrontacja wzajemnych oczekiwań prawa i psychologii. Wymaga to jednak dobrej świadomości metodologicznej partnerów w takiej dyskusji – silnego poczucia tożsamości reprezentowanej dyscypliny, pogłębionej świadomości jej metodologicznych ograniczeń, a ponadto wysokiej kultury dyskusji, zwłaszcza otwartości na kontrargumenty i gotowości do rewizji własnego stanowiska. Żadna z dyscyplin w spojrzeniu na interdyscyplinarność nie może rościć sobie pierwszeństwa przed innymi (Michalski, 2007).

Osiągnięcie interdyscyplinarności jest niewątpliwie trudne, ale nie niemożliwe, czego dowodzi przykład integrowania dyscyplin naukowych, jaki ma miejsce w trakcie realizacji zadań powierzonych psychiatrom i psychologom przez wymiar sprawiedliwości. Chodzi o opinie psychologiczne opracowywane w postępowaniu karnym w związku z zaistnieniem uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności oskarżonego. Na mocy przepisu art. 202 k.p.k. opinię o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego wydają biegli psychiatrzy. Mogą oni jednak złożyć wniosek o udział w wydaniu opinii biegłych innych specjalności, w tym psychologa.

Współpraca biegłych psychiatrów i psychologów w wydawaniu opinii dotyczących zdrowia psychicznego może mieć różny charakter. Formy tej współpracy odzwierciedlają różny stopień integracji psychologii i psychiatrii. Z jednej strony biegli psychiatrzy i psychologowie mogą wydać całkowicie odrębne, niezależne opinie w ramach swoich specjalności przy wykorzystaniu terminologii i metodologii swojej nauki. Mogą wydać również opinię wspólną, która może mieć charakter zarówno opinii kolektywnej, jak też kompleksowej. W przypadku opinii kolektywnej mamy do czynienia często ze wspólnym przeprowadzeniem czynności w ramach przeprowadzanej ekspertyzy, ale wnioski opinii są sumą wniosków wypracowywanych przez psychiatrów i psychologów. W praktyce opinia łączna składa się z części psychiatrycznej i psychologicznej umieszczonych w jednym dokumencie (opinii). Jakościowo odmienny charakter ma opinia kompleksowa, której istota polega na wspólnym opracowywaniu opinii przez psychiatrów i psychologów, którzy razem podpisują wnioski opinii będące efektem dyskusji i wypracowywania wspólnego stanowiska. Wspólna dyskusja nad wnioskami opinii, poprzedzona niejednokrotnie wspólnie przeprowadzonymi czynnościami badawczymi, jest w swej istocie przykładem współpracy *stricte* interdyscyplinarnej, zogniskowanej w tym przypadku na problemie zdrowia psychicznego.

Notabene fakt, że współcześnie w leczeniu zaburzeń psychicznych wykorzystuje się najczęściej połączenie wiedzy psychiatrycznej (farmakoterapia) oraz psychologicznej (psychoterapia), pokazuje wagę podejścia interdyscyplinarnego również w aspekcie praktycznym, a nie tylko badawczym (naukowym).

Reasumując, w kontekście wzajemnych relacji psychologii i prawa również należy dążyć do współpracy interdyscyplinarnej obu nauk, choć z istoty swej więzy te nie mogą być tak głębokie, jak w przypadku psychologii i psychiatrii, które z różnych perspektyw zajmują się tym samym fenomenem, jakim jest życie psychiczne człowieka. W przypadku psychologii i prawa, na obecnym etapie rozwoju nauk, dążyć należy zwłaszcza do zapoznawania prawników z możliwościami współczesnej psychologii, a następnie inkorporowania tej wiedzy do projektowanych czy nowelizowanych rozwiązań prawnych.